Любов Яновська

НА СІНОЖАТІ

ЖАРТ НА ОДНУ ДІЮ

ДІЄВІ ЛЮДИ:

П р и к а ж ч и к – Йосип Іванович.

П р і с ь к а – дівка строкова.

Г а л я – дівка строкова

Тетяна – мати її.

М а к с и м – парубок строковий.

О п а н а с – батько Максимів.

Строкові: дівчата, парубки, чоловіки.

Староста, поняті, селяни.

Діється за наших часів.

ЯВА 1

Сіножать. Дівчата співають петрівчаних пісень, гребуть сіно. Прикажчик сидить на сіні ліворуч; праворуч, за лаштунками, парубки.

Дівчата (співають).

Та маленька нічка, —

Та петрівочка, —

Та не виспалася наша дівочка;

Цілу ніч не спала — по горі ходила,

По горі ходила — віночки робила.

Ой віночку білий та білесенький!

Та й до личенька та рівнесенький!

Ой віночку барвий та рожевий квіт, —

Ой чи було літо, а чи самий цвіт.

Ой чи було літо, а чи не було, —

Чогось воно мені не докучило.

П р и к а ж ч и к. Ануте, моторніше! Бачите, де сонце? Я піду до косарів, а ви тут не гуляйте; щоб скінчили гребовицю, поки повернуся. (Встає).

Д і в к а. І хто б там гуляв?

П р і с ь к а. Ідіть, ідіть, дядечку, — я за вас доглядатиму.

П р и к а ж ч и к. Доглядай тільки свого язика, то й робота буде.

П р і с ь к а. (перестає гребти). І таке, їй же Богу, вигадають: "доглядай свого язика"; неначе він заважає!.. Я ж за його грошей не беру: дурнісінько працює.

П р и к а ж ч и к. О! Тебе тільки зачепи! Греби вже, греби... (Надходить праворуч до парубків, що за лаштунками). Максиме!

М а к с и м (за лаштунками). Га?

П р и к а ж ч и к. Повертайся проворніше, а не "га".

П р і с ь к а. Адже ж він, дядечку, робить!

П р и к а ж ч и к. Я до тебе балакаю? Роби своє діло, та не тич носа до чужого проса. (До парубків). Максиме!

М а к с и м. Га?

П р и к а ж ч и к. Не гакай, щоб тебе гаком за ребра зачепило! Твоя копиця зразу перекинеться.

П р і с ь к а. Адже ж, дядечку, копиця рівна.

П р и к а ж ч и к. "Рі-вна!.." На тебе скидається.

П р і с ь к а. Якби-то на мене! Я — наче та тополя: рівна, гінка та висока.

П р и к а ж ч и к. Греби вже..,

П р і с ь к а (перестає знову гребти). Дядечку, адже я краща за Галину?

П р и к а ж ч и к. Відчепися. (До парубків). Максиме! Чуєш ти, ледащо, лежебоко, поправ копицю!

М а к с и м. Де?

П р и к а ж ч и к. Повилазило? Перша од краю. Поправ зразу, бо я тебе таки к бісовому батькові прожену.

П р і с ь к а. Дядечку, а дядечку! Вже час вам і до косарів іти, та й до Галі... гм... гм... довідатись...

П р и к а ж ч и к. А тобі зась! Я й сам знаю, куди мені йти.

П р і с ь к а. Не гнівайтеся-бо, дядечку! їй же Богу, я думала, що той "ледащо", "лежебока" — Максим отой — вам і памороки забив. І... проклятий-таки парубок: наче навмисне дратує: то копицю криво складе, то з Галиною забалакається...

Дівчата регочуться.

П р и к а ж ч и к (до дівчат). А ви, сороки, чого зуби скалите? Ось явам...

ЯВА 2

Ті ж і дядько строковий.

За лаштунками співають косарі:

Вийшли в поле косарі

Косить ранком, на зорі.

Ой нуте, косарі і т. ін.

Д я д ь к о. Де звелите, Йосипе Івановичу, займати постаті?

П р и к а ж ч и к. Зараз покажу. (Йде). Через тих собачих дівок завжди час згаїш: роботи катма, а балачок і на віз не вбереш.

ЯВА 3

Дівчата самі.

П р і с ь к а (крадеться за прикажчиком, передражнює його, як він шкандибає, потім до дівчат). Тю-у, шалений! Чи ба, як пошкандибав? Вже зник за могилою. Кидаймо, сестрички, гребти, даймо сердешним грабелькам спочити. (Шпурляє свої граблі). Отут, мої голуб'ята, на свіжому сінці полежте!

Дівчата. Ай справді! (Кидають граблі).

П р і с ь к а (до парубків). Хлопці-хлоп'ята, малі жабенята, кидайте й ви свої вила та йдіть до гурту.

П а р у б к и (за коном).

Туман яром котиться,

Хлопцям гулять хочеться,

Ой лихо, лихо не біда,

Хлопцям гулять хочеться.

Виходять на кін.

ЯВА 4

Дівчата та парубки.

П р і с ь к а. А Максим де?

Парубок 1-й. Зостався докладати копицю — боїться Йосипа.

П р і с ь к а. От дурний! Максиме, йди зразу, бо, їй же Богу, вилаю... (Йде до Максима).

ЯВА 5

Без Пріськи.

Дівка 1-а. Та й боїться ж Максим того Йосипа!

Парубок 1-й. А спитать чого?

Дівка 1-а. Щоб не прогнав.

Парубок. Кат його не візьме — батько багатий.

Дівка 1-а. А Галя? Він-бо без неї й не дихне.

Парубок 1-й. А де це Галя, справді?

Дівка 1-а. Йосип навмисне одрізнив од гурту: послав пшеницю мити.

Парубок 1-й. Та й засіла вона йому в печінки...

Дівка 2-а. Кумедія з ним, та й годі. Вчора ми вечеряємо, а Йосип став на дверях, обіперся об одвірок та як витріщиться на Галю... Ми трохи,

братця, галушками не подавились від реготу... Одно дивиться, одно дивиться, ані змигне.

Парубок 1-й. А Галя що?

Дівка 2-а. Довго не примічала, а потім як бликне на його, та як пошпурить ложкою! Реготу на всю кухню...

ЯВА 6

Ті ж, П р і с ь к а, Максим.

П р і с ь к а (показує на Максима). Ледве притягла.

М а к с и м. Забажалося мене побачить?

Дівка 1-а. Авжеж, як торішнього снігу.

Дівка 2-а. І охота тобі потурати отій рудій собаці. Та, бувши гобою, я йому б досі очі заплювала.

М а к с и м. Прожене, катюга!

П р і с ь к а. То що, як прожене? Невже тобі страшно залишити Галю з отим клишоногим? Та хай він перед нею барвінком постелеться, хай у оксамит одягнеться — вона однаково на його наплює. Велике цабе, як прикажчик, — такий самісінький наймит, як і ми! Тільки й різниці, що ми хороші, а в його гроші! (До Максима). Та чого ти так почервонів? Чи ба, як рак печений! Біжіть, дівчата, та зачерпніть хоч у шапку води — злиймо йому вид, щоб не палав так дуже...

Дівчата біжать по тикву, обливають Максима — той борониться.

П р і с ь к а (починає співати, за нею весь гурт).

Ой знати, знати, хто кого любе:

Стисне до серденька, ще й приголубе. (Двічі).

Ой знати, знати, в кого єсть дочки:

Втоптані стежечки через садочки. (Двічі).

Ом знати, знати, хто нежонатий:

Білеє личенько, як в паненяти. (Двічі).

Ой знати, знати, хто оженився:

Скорчився, зморщився, ще й зажурився. (Двічі).

ЯВА 7

Ті ж і Г а л я.

П р і с ь к а. Вже вправилася?

Г а л я. Дві четверті пшениці переточила і змила.

П р і с ь к а. Гаразд, що й поспішилася, бо тут як заходився Максим журитись за тобою, а Йосип і собі, так ми вже хотіли за попом бігти...

Г а л я. Ти вже як зверзеш, то й купи не держиться. (До всіх дівок). Чому це ви не гребете?

П р і с ь к а. Триваємо, серденько, дощу, щоб сіно одійшло.

П а р у б о к. А то воно, бач, так посохло, як серце Максимове од кохання.

Г а л я (бере граблі). Нумо гребти...

Дівка 1-а. Тьху... яка робоча!

Г а л я. Йосип лаятиме.

П р і с ь к а. А ми його...

Парубок 1-й. Він нас у вічі, а ми його за очі.

П р і с ь к а. Ану його к бісу, самого Йосипа, заспіваймо краще. (Починає співать, за нею дівчата.).

Ой мати, мати, ой час теє жито жати,

Ой час теє жито жати, ой час мене заміж дати.

За лаштунками голос Йосипа. Гей, цап проклятий, не бачиш хіба, що коні у вівсі?

Дівчата та парубки кидаються до роботи.

ЯВА 8

Дівчата та Й о с и п.

П р и к а ж ч и к. Оце ви стільки нагребли?

П р і с ь к а. Хіба, дядечку, мало?

П р и к а ж ч и к. А бодай би ви тим хлібом подавилися, що так заробляєте!..

П р і с ь к а. Егеж! Учора я й так трохи не подавилася, спасибі вам, черствим хлібом, — Галя буханцями в спину ледве обрятувала.

П р и к а ж ч и к. Та вам, лежебокам, дармоїдам, не то черствого хліба — остюків шкода!

П р і с ь к а. Хіба ми, дядечку, справді мало нагребли? А ми ж то хотіли вам так догодити — і на хвилину не спочивали. Попереки поболіли, на рученьках пухирі повиступали, ніженьки потомилися.

П р и к а ж ч и к. Тільки язик не втомився, щоб він тобі задуб! (До Галі). А ти вже тут? Я тобі не велів виходити на гребовицю...

Г а л я. Я пшеницю змила — що б же я у дворі робила?

П р и к а ж ч и к. Як то "що робила"? Хіба в економії мало діла?

П р і с ь к а. Тим-то вона, дядечку, й поспішалася змити пшеницю, що багацько діла.

П р и к а ж ч и к. Не тебе питають! (До Галі), Я тобі заборонив виходити на сіножать, як ти сміла мене не послухати?

Г а л я. І що б я робила в економії?

П р и к а ж ч и к (сердито). "Що робила? що робила?" Сіла б та й сиділа, поки б я не загадав тобі якого іншого діла.

П р і с ь к а. Оце гаразд! Сядьмо ж і ми, сестрички, та посидьмо! (Вклоняється Йосипові). Хай вам Господь посилає щастя та здоров'я, дядечку, за вашу ласку до дівчат.

П р и к а ж ч и к. Мовчи!

П р і с ь к а. Мовчатиму, мовчатиму, тільки й ви, дядечку, вже замовчіть, бо, їй же Богу, обридло слухати, як ви то на Галину, то на Максима нападаєтеся. І за віщо ви їх зненавиділи? Однаково лайкою не розрізните їх, краще пошліть мене до знахарки, то я здобуду вам і одворотного і приворотного зілля, щоб ви не мучилися на цьому світі.

П р и к а ж ч и к. Коли ти, собача дочко, не мовчатимеш, то я тобі оцім ціпком вкорочу твого язика, поганого. Дочекається-таки мій ціпок погуляти по твоїй спині!

П р і с ь к а. Ой ні, дядечку, "бить — купить".

П р и к а ж ч и к (свариться ціпком). Побачимо!

Д і в к а. Вже й сонечко заходить.

П р і с ь к а (співає, за нею дівчата)

Вже сонечко котиться —

Нам додому хочеться;

А ми не йдемо —

Приказу ждемо.

Х л о п ц і (за лаштунками). Гу-гу... тю... у-гу!..

Дівчата

Нуте, нуте до межі —

Варенички у діжі.

От нуте робить — 1

Себе не барить. } Двічі.

Нуте, нуте по п'ять —

Вареники киплять,

Ой нуте робить — 1

Себе не барить.] Двічі.

Не будемо пильнувать,

То тут будем ночувать.

Ой нуте робить — 1

Себе не барить.] Двічі.

П р и к а ж ч и к. А бодай вам заціпило! Як ви мені увірилися з своїми піснями. (До Галі). Цей вечір ти поженеш корови пасти на лан.

Г а л я (здивовано). Адже сьогодні не моя черга пасти!

П р и к а ж ч и к. То що? Я велю. (До парубків). Максиме! поженеш коней на ставидло. (Йде до парубків).

ЯВА 9

Ті ж, без Йосипа.

П р і с ь к а. Ха-ха-ха! Чуєте, дівчатка? Чуєш, Галю? Тебе посилає на лан, а Максима на ставидло — за три верстви розжене вас. Не милуватиметесь цю нічку, не слухатимете пташок у садочку! Ні, ні...

Д і в к а 1-а. І прирозумів же, як їх розлучити!

Д і в к а 2-а. Ота кривуля за Галею й сонця не бачить. Дивіться, сестрички, де сонечко!

П р і с ь к а.

Час додому, час, час, час...

Ой час і пора.

П а р у б к и. Ой час і пора. (Виходять з вилами на кін і співають, ідучи з дівчатами геть з кону).

ЯВА 10

Йосип та Г а л я.

П р и к а ж ч и к (услід строківцям). Галю, а Галю!

Г а л я (з-за кону). Га?

П р и к а ж ч и к. Візьми ось тикву, дівчата забулися.

Г а л я вертається, бере тикву, хоче йти.

П р и к а ж ч и к. Тривай-бо, Галочко! Куди поспішаєшся?

Г а л я. Строківці вже пішли.

П р и к а ж ч и к. Хай собі йдуть, а ти побудь трохи зо мною. Галочко, чого ти прийшла на гребовицю? Я тобі навмисне загадав пшеницю мити, щоб ти свого білого личенька на сонці не запалила, а ти прийшла сюди. Скажи, моє серденько, на яку роботу настановити тебе завтра?

Г а л я. Заведено, яку дівчатам таку й мені роботу загадаєте. (Хоче йти).

П р и к а ж ч и к. Тривай-бо! Я хочу з тобою по щирості побалакать, а ти мерщій тікаєш. Слухай сюди, моя голубонько! Ти бачиш, який я до тебе прихильний; я тобі й роботу щодня призначаю найлегшу, я тебе щонеділі й додому пускаю, я тобі й платок восени дам найкращий; послухай же моєї поради та не погань-бо себе, моє серденько, жениханням з отим паскудним Максимом. Воно нікчемне, непутяще, не варте доброго й слова, а ти ж таки дівонька — слава Богу!

Г а л я. Доки я тут стоятиму?

П р и к а ж ч и к. Розсердилася, розгнівалася, слухати мене не хочеш... Дурненька, дурненька! Ти б таки сама подумала: з ким ти змагаєшся, кому ти перечиш? Я ж таки прикажчик, а ти — строкова дівка: моя воля, моє право над тобою. Інший би на моєму місці гримав на тебе, найважчу роботу тобі накидав, а я, бач, до тебе все з ласкою...

Г а л я. Навіщо ви мені це кажете?

П рикажчи к. На те, моя дівонько, на те, моя Галочко, щоб ти подумала та не цуралася свого щастя. Подумай тільки, подумай: схочеш — і будеш прикажчицею... Прикажчицею! А? Хіба погано?

ЯВА 11

Ті ж та с т р о к і в ц і.

Г а л я. Залицяйтеся до кого хочете, робіть прикажчицею чи панією, а мені... мені гидко, бридко, соромно слухати ваші речі. (Хоче йти).

П р и к а ж ч и к (вдержує її за рукав, співає).

Дівчино, рибчино,

Кохана моя,

Чого ж ти мене

Та й не злюбила?

П р і с ь к а (крадеться тихенько й над самим вухом у прикажчика на весь голос):

Я вас любила і не забуду,

Любила, кохала — любити буду.

Г а л я з реготом біжить геть з кону.

ЯВА 12

Прикажчик, Пріська, строківці за копицею.

П р и к а ж ч и к. Тьху! Оглашенна, листопадна, сто куп чортів твоєму батькові!

Пріська. Оттакої! Хіба ж то ви, дядечку, не до мене приспівували?

П р и к а ж ч и к. А! Халєра тебе візьми!

Пріська. Ще й сердяться! Я думала, що то ви за мною так побиваєтеся, та й хотіла заспокоїти вас... Ну, не клопочіться: я нікому не скажу, ніхто не знатиме про нашу пригоду: ані душа, ні лялечка.

П р и к а ж ч и к. Така ти й язиката!

Пріська. їй же Богу, не скажу. Хай я прахом розсиплюся, хай я лусну — не скажу. То ви, дядечку, мене не знаєте: я жаліслива, дуже жаліслива... тільки...

П р и к а ж ч и к. Що там "тільки"?

Пріська. Треба, щоб ви зробили те, що я попрохаю. То я в домовину понесу з собою цю новину про вас.

П р и к а ж ч и к. Що там таке? Може, й зроблю.

Пріська (лукаво). Щоб ви потанцювали зо мною.

П р и к а ж ч и к. Божевільна! Хіба я коли танцював?

Пріська. Ая хіба коли танцювала? Вже ж вам, здається, легше потанцювати, ніж мені змовчати. Та воно зовсім не важко танцювати. Ось спробуйте. (Тягне прикажчика за рукав).

П р и к а ж ч и к. Відчепися, сатано!

Пріська. Ось бачте, дядечку, які ви недобрі! Коли так, то й я не хочу мовчати. (На весь голос). Люди добрі, слухайте сюди... Наш прикажчик Йосип Іванович...

П р и к а ж ч и к. Мовчи ти, каторжна...

Пріська. Затанцюйте, а ні — так я зразу піду в казарми та розкажу все. Ото буде реготу!.. Нумо, дядечку! (Тягне за рукав, співає).

Ой дівчина-горлиця

До козака горнеться,

А козак — як орел,

Як побачив, так і вмер.

Не хочете танцювати? (На весь голос). Люди добрі, слухайте сюди. Наш прикажчик...

П р и к а ж ч и к. Та я не вмію.

Пріська. Нічого — навчитеся. Нуте-бо. (Співає).

Ой дівчина-горлиця...

Прикажчик починає перебирати ногами.

Пріська. Отак би й давно. Хутенько, дядечку, хутенько!

Ой дівчина-горлиця і т. ін.

Прикажчик танцює швидше. За копицею: Ха-ха-ха! Тю-у!

Всі строківці біжать з реготом, за ними й Пріська.

П р и к а ж ч и к. Призвела, проклята, призвела до сорому!

ЯВА 13

Прикажчик сам.

П р и к а ж ч и к (стурбовано). Ну, я ж їй! Призвела, проклята, призвела! Я б тобі давно шлях показав, якби тебе не старшина в хрест уводив! (Бігає по кону).

ЯВА 14

Прикажчик та Опанас.

О п а н а с (увіходить тихенько, низенько вклоняється). Здоровенькі були, Йосипе Івановичу!

П р и к а ж ч и к. От гаразд, що прийшли. Я хотів сам оце йти до вас, попрохати вас об чімсь.

Опанас. Жартуєте, хай здорові будете, Йосипе Івановичу! Об чім маєте ви прохати таких маленьких людців, як ми? Самі знаєте наші злидні, нашу бідність та недостатки: хлібця — дасть Біг, грошенят і в заводі немає — хіба соломкою або половкою услугувати?

П р и к а ж ч и к. Не треба мені ні грошей ваших, ні хліба, тим паче прілої полови...

О п а н а с. То ж то і є! То ж то і є! І я-бо кажу: нема чим нам, злидням, вам услугувати... Ось я, не в гнів вам буде, прийшов навмисне, щоб попрохати вас...

П р и к а ж ч и к. Кажіть...

О п а н а с. Ви старші — за вами річ.

П р и к а ж ч и к. Ні, кажіть попереду ви.

О п а н а с. За отаманом перше слово.

П р и к а ж ч и к. Ви старші на годи.

О п а н а с. Ваша сила — ваша воля... Рівець хотів попрохати у вас задля пастівничка: одна одним коровочка, та й то ніде попасти. Свій сінокіс, п'ятнадцять десятинок, під траву запустив, а пастівничка немає.

П р и к а ж ч и к. Та що ж! Воно можна...

О п а н а с. Травиці хотів ще попрохати, отієї заводської — настрямочок.

П р и к а ж ч и к. Бачите, ця трава насіяна на завод, на насіння; пан дуже у ній кохається; отже, візьму гріх на душу — дозволю вам трошки укосити... тільки, глядіть, обережно, щоб ніхто не дізнався.

О п а н а с. Ні, ні, борони Боже! Хіба я людей не знаю? Я вночі, без місяця, у балочці коситиму.

П р и к а ж ч и к. Оце і все?

О п а н а с (кланяється). Ще хотів попрохати отієї пшениці "гарнаутки" хоч мисочку на завод.

П р и к а ж ч и к. Е, ні! Цього не можу — це вже скидається на те, наче я краду. У пана її всього дві четверті...

О п а н а с. Хай Бог милує — красти! (Тихо). Хіба, то ви крали, як собі на насіння уночі брали?

П р и к а ж ч и к. То я в щот жалування, все одно що купив.

О п а н а с. А яка зародила! От і вір людям, що з купленого зерна не буде хліба!

П р и к а ж ч и к. Добре, я вам і пшениці дам.

О п а н а с. Мірочок зо дві, як буде ваша ласка.

П р и к а ж ч и к. Хай вже й дві. Приїздіть уночі, я вам наберу, а потім, заведено, запишу в щот жалування.

Опанас. Так, так...

П р и к а ж ч и к. Більш нічого?

Опанас. Ой, Йосипе Івановичу, Йосипе Івановичу! Таким людцям, як ми, і на хрестини треба сорочки прохати, і на труну дощок позичати. Де б то нам при наших злиднях та недостатках та не було об чім прохати!

П р и к а ж ч и к. Кажіть в один раз.

Опанас. Коли б ваша ласка, Йосипе Івановичу, та зглянулися ви на мене, та пособили мені левадку за 700 карбованців у пана купити, то я б вам у ноги поклонився.

П р и к а ж ч и к. За ту леваду сьогодні Прокіп 1000 карбованців давав.

Опанас. То що, то що? Ви про Прокопа мовчіть, про мене скажіть — панові грошей треба, от і буде левадка за мною. На 700 якось стягнуся, а більше й шага за душею нема.

П р и к а ж ч и к. Ну добре, хоч і знаю, що у збанку ваших 2000 лежить, хоч і знаю, що у вас сім пашенних ям з пшеницею, — проте тягтиму за вас руку, умовлю пана віддати вам левадку за 700. Але за все те, що я зроблю для вас, мусите завтра взяти вашого сина з економії.

О п а н а с (перелякано). Максима?

П р и к а ж ч и к. Завтра щоб не було й духу його в економії, щоб я його не бачив більш перед своїми очима!

О п а н а с. Бідна голівонько! Змилуйтеся!.. Куди я його тепер подіну?

П р и к а ж ч и к. Куди знаєте! Хоч з каменем на шиї в воду, а я його більш не держатиму. Ви не візьмете — я однаково його прожену, бо я прикажчик, я старший тут, в економії: кого хочу, того жену з двору.

О п а н а с. Боже мій, Боже! Це ж він і строк переведе. Сорок карбованців — не сорок копійок!

П р и к а ж ч и к. Наймете в другу економію, то там він, може, краще робитиме, а тут йому Галька заважає.

О п а н а с. Галька? Ота голодранка? Удовина дочка? Хай же він прийде у неділю, я йому покажу, як до злиднів залицятися!

П р и к а ж ч и к. Як то у неділю? Завтра я його сам прожену.

О п а н а с. А, бідна голівонько! Об'їсть, чисто об'їсть каторжний хлопець, поки я йому десь місце знайду.

П р и к а ж ч и к. Як знаєте! Коли вам шкода синові шматка хліба, то мені ще шкодніше панської пшениці та левади... На рівець та травицю я теж знайду вдячніших за вас охотників.

О п а н а с. Не гнівайтесь, прохаю вас, Йосипе Івановичу!.. Я візьму його, тільки... (кланяється) хай таки він хоч ці чотири деньки, до неділі, побуде — хоч на поганенькі штанчата заробить...

П р и к а ж ч и к. Завтра щоб його не було!

За коном голос Максима: "Гей, куди, булана! Тирр... гладка!"

П р и к а ж ч и к (кричить на Максима). Гей, ти! Чого серед ночі людей полохаєш? (Убік). Ото з досади гукає так на коней; досадуй, досадуй: не пособить, бо я таки прикажчик! (До Опанаса). Йдіть же до Максима та скажіть йому, щоб завтра прийшов у контору за рощотом.

О п а н а с (чухається). А, бідна голівонько. Добре. Прощайте! Не забудьте ж про левадку!

П р и к а ж ч и к. Ні-ні...

О п а н а с (іде геть). Максиме, Максиме! Зажди-но мене!

ЯВА 15

П р и к а ж ч и к сам.

П р и к а ж ч и к. Тьху... А ще наш перший дукар на селі. Обшарпане, обірване, голодне раз у раз! І Галя ладна до такого свекоря йти? Що то

значить кохання! Так ні ж, ні, моя куріпочко!.. Не попущу я тебе загинути! Вирятую тебе, дівонько: не мало, не багацько — прикажчицею тебе зроблю! Тут аби на цю ніч вас розлучити, аби цю ніч як перебути, а ранком аж зашелестить Максим з двору, і дурному коханню твоєму буде кінець. Не дурно я 15 років удовів — не попущу тепер над своїм коханням знущатися. Та й те ж подумати: я прикажчик — не абищо!

ЯВА 16

Прикажчик та П р і с ь к а.

П р і с ь к а. Дядечку, мій голубе, батечку ріднесенький, золотесенький, кривесенький...

П р и к а ж ч и к, Чого тобі, оглашенна?

П р і с ь к а. Увольте моє прохання...

П р и к а ж ч и к. Ізнову щось надумала, неокаянна?

П р і с ь к а. Мій дядечку, мій братику, мій ріднесенький...

П р и к а ж ч и к. Тьху, скажена!

П р і с ь к а (лукаво). Не забороняйте мені замість Галі пасти!

П р и к а ж ч и к. Це з якої речі?

П р і с ь к а. Мій батечку! В неї голівонька болить! Не так голівонька, як ніженьки; не так ніженьки, як серденько, та по тому ледачому Максимові!..

П р и к а ж ч и к. Завтра твоя черга — завтра й пастимеш.

П р і с ь к а. Ну нехай яка інша дівка замість Галі пасе.

П р и к а ж ч и к. Не можна.

П р і с ь к а. Ну хай Санька.

П р и к а ж ч и к. Чи тобі позакладало?

П р і с ь к а. Дядечку, а Варка?

П р и к а ж ч и к. Пришелепувата! Сказав — ні.

П р і с ь к а (швидко). Ну Явдоким, ну Степан, ну Іван...

П р и к а ж ч и к (перепиняючи річ). Сказилася, чи що? Сказав — не можна.

П р і с ь к а (лукаво). Ну хай Максим та Галина вкупі пасуть.

П р и к а ж ч и к (розпалившись). Чи ти відчепишся від мене, причинувата? Як звелів, так і буде: Максим пожене на ставидло, а Галя на лан.

П р і с ь к а. А ви, дядечку, де будете? Мабуть, до Галі поманісеньку пошкандибаєте?

П р и к а ж ч и к. Мара! Чиста мара! Чого ти прийшла, чого тобі треба?

П р і с ь к а. Кликати вас вечеряти, бо тітка вже втретє галушки гріють — чисто на соломаху переварились. Я кажу тітці підождать трохи, поки дядько після "горлиці" спочинуть, а вони таки шлють.

П р и к а ж ч и к. Ач, іродова дочка! Ще й глузує! Зажди, зажди, я таки колись тобі пригадаю. (Йде).

ЯВА 17

Пріська сама.

Пріська (услід прикажчикові). Шкандилюго проклятий, собака руда, потороча, дрантя погане, волюка клапоухий! Бач, що при розумів, Максима з економії вигнати. А Галя дурна, їй же Богу, дурна! Коли б оце я була на її місці, то я б і довіку не погнала корів, — прикинулась би такою недужою, хоч присвятитись: ухопили б мене і сояшниці, і пропасниця, і пристріт, і насередниця, і крикливиці, і плаксивиці, і всяке горохове лихо... Стогнала б, кричала, корчилася, до землі припадала б, аж поки всі заснули, а тоді... у! Тоді... перекинулася б у пташечку, обернулася б метеликом і полинула б, полетіла б серед темної ночі до милого аж на край світу: припала б до його грудей та й зомліла... Ні, не я буду, коли не вирятую Галі! Дарма що ти, шкандилюга клапоухий, забороняєш — я таки зведу наших голубів до пари.

За коном: "Пріську... у!"

Пріська. Іду-у!

ЯВА 18

Г а л я сама.

Ясно світить місяць. Спочатку на кону немає нікого. Праворуч за лаштунками грає сопілка.

Г а л я. Зачула сопілочку, й серце упало. Це Максим грає... Невже Пріська не збрехала, невже він справді надігнав коней аж сюди? Піти хіба? Боюся, боюся, не дай Боже, Йосип довідається... Він, він, голуб мій,

грає... І полинула б, і полетіла б, та боюся: як прожене Йосип з двору, то ні за віщо буде й скрині купити...

М а к с и м (співає).

Ой зійди, зійди, ясний місяцю,

Як млиновеє коло,

Ой вийди, вийди, серце дівчино,

Та промов до мене слово.

Г а л я (співає).

Ох і рада б я та виходити,

Із тобою говорити,

Так судять-гудять злії люди,

Хотять же нас розлучити.

ЯВА 19

М а к с и м та Галя.

М а к с и м. Галю, ти тут? Галочко, ясонько, рибонько! Чи я надіявся, чи я думав, що ти тут! Пріська прибігла до мене, звеліла коней сюди надігнати...

Г а л я. А де ж твої коні тепер?

М а к с и м. Там десь. Кат їх бери! Хіба я міг біля коней зоставатися, коли зачув твій голос? Хіба я можу думати про коней, гроші, про все на світі, коли ти біля мене? (Цілує Галю).

Г а л я. Гляди, мій голубе, щоб, бува, до шкоди не дійшов — коні як уберуться в пашню та нароблять шкоди, то Йосип тобі не подарує.

М а к с и м. Ат! Хай він лусне, самий Йосип! Ти біля мене, твоє серденько б'ється поруч з моїм, я цілую, милую тебе досхочу, а там хай Йосип здере завтра з мене не то гроші, а й волосся з голови!..

Г а л я. А батько?

М а к с и м. Не згадуй мені про батька. З того часу, як я впевнився, що гроші йому миліші за моє щастя, я його більш не поважаю; з того часу, як він заборонив мені сватати тебе, серце моє від його відвернулося, а сьогодні я ледве втерпів, щоб не вилаяти його...

Г а л я. Батька? Боже тебе борони! Максимику, що це ти?

М а к с и м. Ти знаєш, що він бере мене з економії? Що він розрізняє нас, веде мене світ за очі аж у другий повіт, аби вволити волю Йосипа?

Г а л я. Ой Боже ж мій, Боже! (Плаче).

М а к с и м. Голубочко моя, квіточко! Чи пам'ятатимеш ти мене, чи загадуватимеш мене, безталанного, коли я буду далеко від тебе?

Г а л я. Чи не гріх тобі й питати? Увесь вік буду тебе пам'ятати, у дівках посивію, а не зраджу я тебе, мій соколе, мій голубе, ніколи...

За коном голос Йосип а. Максиме! Максиме! А бодай ти й без вісті пропав!

Голос Тетяни. І, людочки, рятуйте! Жалуйте мене! (Тужить).

М а к с и м та Галя біжать геть.

ЯВА 20

Йосип, О п а н а с, Тетяна, староста, поняті, згодом Галя, Максим,

с т р о к і в ц і, Пріська.

С т а р о с т а (до Тетяни). Не турбуйтеся, тітко, шкоду всяк бачить: дві десятини хліба чисто витолочено.

Т е т я н а. Людочки мої, сусіди дорогі, не зобидьте нещасну удову одиноку! Це ж увесь мій присівочок, уся моя надія! Ще ж я у гамазей винна, ще ж я й не оплатилася... (Плаче).

П о н я т і. На 50 карбованців, не менше, шкоди, Йосипе Івановичу! Усі ми бачили, як сорок штук панських коней толочили Тетянине поле. Зробимо завтра протокола, хай пан її заплатить.

П р и к а ж ч и к. З якої речі панові платити? У пана пастухів повен двір — вони відповідають за шкоду. Цю ніч Максим пас — хай і платить.

Т е т я н а. Чим він і заплатить? Людочки ж мої! Дві десятинки хлібця попсовано, витолочено — сама свята земля чорніє... (Низько кланяється, плаче). Згляньтеся хоч на моїх сиріт! Де той Максим 50 карбованців візьме?

П р и к а ж ч и к. А мені яке діло? Де хоче, там хай і бере!

Староста. Кажу вам, тітко, не турбуйтеся: коли Максим і не має чим заплатити, то зате в кишені у старого Опанаса бряжчить добре. Зробимо завтра протокола та й потягнемо з батька усе до копієчки.

О п а н а с. З мене?.. Людочки, братіки, чи я повинен у цій пригоді? Катуйте його, проклятого, тягніть у холодну, під різки його, каторжного!

П р и к а ж ч и к. Авжеж так, усипте йому, іродовому синові, десятків з п'ять. За віщо батькові одповідати?

О п а н а с. І де я візьму отаку суму? 50 карбованців! Лишенько! Згляньтеся-таки на мою бідність, на мої злидні та недостатки! 50 карбованців!.. Рятуйте!

П о н я т и й. Ось і Максим іде.

П р и к а ж ч и к (до Максима). Що ти наробив? Де ти був?

М а к с и м. Там, де тепер немає.

Опанас. Давай, синку, 50 карбованців за спаш — хоч з душі видери, хоч завісся, а подай.

М а к с и м. У вас до ката тих золотих, то й платіть. А я де візьму?

О п а н а с. О, Господи! Катуйте його, бийте його — я батько, я дозволяю...

С т а р о с т а. І хто б там бився? Заплати за сина, та й край.

О п а н а с. Хоч ріжте, хоч розіпніть, — не дам. Його, шибеника, питайте, з його шкуру деріть.

М а к с и м шепче щось на ухо старості.

Староста. Стійте, братця, годі клопотатися, послухайте мене! (До Опанаса). Ти не хочеш, старий, платити за сина 50 карбованців? Не хочеш?

О п а н а с. Хоч ріжте — не дам! Нема у мене й копійки, й шага за душею!

С т а р о с т а. Коли не маєш чим заплатити, то благословляй сина з Галиною до шлюбу: посватається, то Тетяна й подарує шкоду. Чи так, Тетяно?

Г а л я (падає навколішки перед матір'ю). Матусенько, нене моя ріднесенька! Ми вам з Максимом відробимо за шкоду!

Т е т я н а. Хай вас, дитино моя, Господь благословить!

С т а р о с т а (до Галі та до Максима). Перед батьком мерщій навколюшки! Благословляй, старий, а ні — витягай 50 карбованців з кишені. (Становить Галю та Максима перед Опанасом).

О п а н а с. 50 карбованців! Господи! Благословляю! (Благословляє Галю та Максима).

П р и к а ж ч и к. Що це таке? Тривайте: я сватаю Галю, я заплачу...

Г а л я. Нене моя! Людочки! Не хочу я за Йосипа! Краще з мосту та в воду.

Л ю д и. Ха-ха-ха! Чуєш, Йосипе?

П р і с ь к а (до Йосипа). Мій дядечку, мій кривесенький! Не вдавайся в тугу — я ж біля вас!

П р и к а ж ч и к (як несамовитий). Ти ізнову тут, проклята! (Кидається з ціпком. Пріська з реготом ховається за людей. Прикажчик іде геть з кону).

ЯВА 21

Без прикажчика.

Люди (співають)

Ой дуб-дуба, дуба, дуба!

Недалеко вже до шлюба.

Засватались на покосі,

Потанцюємо на росі.

От дуб-дуба, дуба, дуба!

Наша дівка Галя люба,

А ми хлопці моторненькі

Та й до жартів охітненькі.

Ой дуб-дуба, дуба, дуба!

Панські коні милі-любі:

Двоє стало за сватів,

А останні за дружків.

Ой дуб-дуба, дуба, дуба!

Що "булана" — мила-люба:

Вона стала за світилку,

Підем, хлопці, по горілку.

Танок.

Завіса